

Kimmo Rentola, *Finlandia kontra Stalin. Od wojny zimowej do zimnej wojny 1939–1950*, Poznań 2024, Dom Wydawniczy REBIS Sp. z o.o., ss. 303 [3]

Autorem recenzowanej monografii jest fiński profesor Kimmo Rentola specjalizujący się w historii politycznej i wykładowca na Uniwersytecie w Turku oraz na Uniwersytecie Helsińskim. W swoich badaniach skupia się przede wszystkim na okresie zimnej wojny, stosunkach radziecko-fińskich oraz komunizmie w Finlandii, co odzwierciedla jego dorobek naukowy. Wśród publikacji fińskiego badacza wymienić można m.in. *Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970* (Helsinki 2005) oraz *Neuvostodiplomaatin loikkaus Helsingissä 1930* (Helsinki 2007). Warto dodać, że Rentola został doceniony za recenzowaną książkę w 2017 r. prestiżową nagrodą Lauriego Jänttiego, której celem jest promowanie literatury faktu publikowanej w języku fińskim.

Praca zawiera 306 stron, przy czym jej główny zrąb liczy 197 stron, zaś w skład pozostałej części monografii wchodzi: spis treści, wykaz skrótów, podziękowania dla badaczy skandynawskich oraz ambasadorów, którzy wspierali Autora radą lub promowali jego książkę (m.in. dla Stephena Kotkina, Paula Levera, Mikko Hautali, René Nyberga, Geoffreya Robertsa, Kristera Wahlbäcka, Petera Ruggenthallera oraz Siergieja Żurawliowa), przypisy końcowe oraz spis bibliograficzny. We wstępie Autor odniósł się do wojny rosyjsko-ukraińskiej, zaznaczając, że konflikt ten ma wiele podobieństw do problematyki poruszonej w monografii. Rentola nie ukrywa zarazem, że obecna sytuacja w Ukrainie stworzyła w historiografii pewien trend polegający na sięganiu do zapomnianych już nieco stosunków fińsko-radzieckich, w które wpisuje się również recenzowana publikacja. Zresztą w głównym zrębie monografii dosyć często pojawiają się wątki ukraińskie. Znamiennym przykładem jest przytoczenie przez Autora nazwy miasta Żdanow, którą w 1989 r. zmieniono na Mariupol.

Publikacja fińskiego historyka składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich (*Wojna zimowa 1939–1940*) Rentola zanalizował konflikt fińsko-radziecki w odnośnych latach, w drugim (*Droga do pokoju 1944*) poruszył zagadnienie polityki zagranicznej Finlandii mającej doprowadzić to państwo do zawarcia możliwie korzystnego pokoju z Rosją radziecką. W trzecim rozdziale (*Groźba zamachu stanu 1948*) przybliżył kulisy zagrożenia przejścia władzy w Finlandii przez komunistów, zaś w czwartym (*Ruchy wahadła 1950–1951*) przedstawił zmiany

w polityce zagranicznej ZSRR prowadzonej ze względu na stopień uzależnienia Finlandii.

We wstępie Rentola nie pokusił się ani o wyjaśnienie zastosowanej metodologii, ani o sprecyzowanie celu badań. Opisał natomiast pokrótce tło sytuacji politycznej Finlandii, zaczynając od 1808 r., a więc od włączenia tego państwa do Rosji carskiej, i na 1950 r. kończąc, gdy Stalin podjął decyzję o zaprzestaniu prób uczynienia z Finlandii demokracji ludowej. W trzeciej części wstępu zatytułowanej *Źródła* Autor wspomniał o problemach związanych z heurystyką archiwalną, wynikających z konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Niemniej wykorzystane przez Rentolę materiały budzą podziw i tym samym potwierdzają naukowy charakter recenzowanego opracowania. Z pewnością cenne jest wykorzystanie przez fińskiego historyka dokumentów zgromadzonych w Archiwum Prezydenta Federacji Rosyjskiej (Archiw Priezidenta Rossijskoj Fiederacyj), Centralnym Archiwum Federalnej Służby Bezpieczeństwa Rosji w Moskwie (Centralnyj Archiw Fiederalnoj Służby Biezopastnosti), Rosyjskim Archiwum Państwowym Historii Społeczno-Politycznej w Moskwie (Rossijskij Gosudarstwiennyj Archiw Socjalno-Politiczeskoj Istorii) oraz Archiwum Polityki Zagranicznej Rosyjskiej Federacji w Moskwie (Archiw Wnieszniej Polityki Rossijskoj Fiedieracyi). Wśród pozostałych wykorzystanych archiwów, a także bibliotek Autor wyszczególnił: Archiwum Szwedzkiego Ruchu Robotniczego w Sztokholmie (Arbetatrölsenes arkiv), Bibliotekę Kongresu w Waszyngtonie (Library of Congress), Centralne Archiwum Państwowe Bułgarii (Centralno Archiwno Uprawlenie), Dokumenty Urho Kekkonena w Orimantilla, Bibliotekę Parlamentu w Helsinkach (Eduskunnan kirjasto), Archiwum Narodowe Finlandii (Kansallisarkisto w Helsinkach), Archiwum Ludowe w Helsinkach (Kansan arkisto), Archiwum Wojenne w Sztokholmie (Krigsarkivet), Narodowe Archiwum i Administracja Dokumentacji w Waszyngtonie (National Archives and Records Administration), Narodowe Archiwum w Londynie (The National Archives), a także Archiwum Fińskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Helsinkach (Ulkoasiainministeriön arkisto). Niestety Rentola nie zdecydował się na scharakteryzowanie źródeł pochodzących z wymienionych instytucji.

Zakres chronologiczny recenzowanej publikacji może budzić spore zastrzeżenia, co wynika m.in. z faktu, że 1950 r. stanowi cezurę czasową zamykającą tytuł opracowania. Tymczasem ostatni z rozdziałów, *Ruchy wahadła 1950–1951*, wskazuje, że narracja książki kończy się rok później. Błąd ten nie wynika z niedbalstwa Rentoli, lecz z niedopatrzenia tłumacza. W języku fińskim tytuł recenzowanej monografii brzmi *Stalin ja Suomen kohtalo* i oznacza *Stalin i los Finlandii*. Natomiast angielszczyzna wersja publikacji nosi tytuł *How Finland Survived Stalin. From Winter War*

to *Cold War, 1939–1950*, co potwierdzałoby raczej wadliwe przekształcenie w języku angielskim oryginalnego tytułu, a następnie bezrefleksyjne przetłumaczenie go na język polski. Co więcej, zdaniem niżej podpisanego recenzenta, racjonalne rozwiązanie stanowiłoby doprowadzenie narracji monografii Rentoli do dnia śmierci Stalina, a więc do 5 marca 1953 r. Uwaga ta wynika nie tylko z faktu, że wówczas tytuł omawianego opracowania pokrywałby się w pełni z jej treścią, ale także z tego, że Finlandia również w latach 1952–1953 zmuszona była do lawirowania na arenie międzynarodowej między własnym interesem a polityką imperialną kreowaną przez radzieckiego przywódcę.

W nawiązaniu do kompozycji publikacji trzeba dodać, że ma ona układ problemowo-chronologiczny, chociaż Autor niejednokrotnie wyłamał się z tej konstrukcji. Niestety przyjęta struktura monografii często koliduje z brakiem zachowania chronologii w zawartości faktograficznej rozdziałów, co często wpływa na pogorszenie percepcji ich treści.

Problematyka wojenna z lat 1939–1945 została poruszona w recenzowanym opracowaniu w stopniu minimalnym, gdyż autor w swoich rozważaniach w głównej mierze skupił się na tematyce politycznej oraz geopolitycznej. Zabieg ten jest w pewien sposób zrozumiały, bowiem do tychczas ukazało się multum wielojęzycznej literatury przedmiotu traktującej o militarnym zaangażowaniu się Finlandii w drugą wojnę światową. Oznaczałoby to, że fiński historyk próbował zbadać postawiony problem badawczy w innej perspektywie niż dotychczas. Być może z tego względu Rentola nie sięgnął do wspomnień marszałka Carla Gustafa Mannerheima (*Suomen marsalkan muistelmat*, Helsinki 1995), w których przeważająca część narracji została poświęcona wojnie zimowej oraz kontynuacyjnej. Pełnienie przez C.G. Mannerheima od 1944 r. stanowiska prezydenta Finlandii, a także uwzględnienie w jego wspomnieniach istotnych kwestii politycznych na poziomie międzynarodowym, nawet jeśli nie zostały one wysunięte na pierwszy plan, przemawiałaby za potrzebą wykorzystania *Suomen marsalkan muistelmat* w recenzowanej monografii.

Podobne zastrzeżenia pojawiają w odniesieniu do niewykorzystanych przez Rentolę publikacji dwóch innych fińskich polityków odgrywających kluczową rolę w stosunkach z ZSRR. Bibliografię opracowania należałoby uzupełnić o dzienniki Juho Kusti Paasikiviego (prezydent Finlandii w latach 1946–1956) – *Päiväkirjat 1944–1956* (t. 1–2, Juva 1985–1986) oraz wspomnienia Urho Kalevy Kekkonena (premier Finlandii w latach 1954–1955, a następnie prezydent w latach 1956–1982) – *Tamminemi* (Espoo 1980).

Uwagi te są tym bardziej zasadne, że Rentola ukazał w dość barwny sposób drogę, jaką przebył J.K. Paasikivi od przewodniczącego fińskiej delegacji prowadzącej rozmowy pokojowe z bolszewikami w marcu 1940 r. do prezydenta Finlandii. W dodatku J.K. Paasikivi nawiązał dość bliskie

relacje z radziecką przedstawicielką w Sztokholmie Aleksandrą Kołontaj, którą przekonał o chęci zawarcia przez Finlandię z ZSRR pokoju kończącego wojnę zimową. J.K. Paasikivi odgrywał również istotną rolę po zakończeniu tego konfliktu, z którego Sowietci wyciągnęli wnioski i próbowali porozumieć się z różnymi frakcjami politycznymi w Finlandii, m.in. z Unią Agrariuszy z U.K. Kekkonem na czele. Z kolei sam U.K. Kekkonen już w 1950 r. zaczął odwiedzać Moskwę w celu ułożenia poprawnych stosunków między Finlandią a ZSRR¹.

O ile dość szczegółowe nakreślenie sylwetki J.K. Paasikiviego w kontekście jego działalności politycznej należy określić jako właściwe, o tyle szersze opisanie wątków z życiorysu komunisty i fińskiego ministra spraw wewnętrznych, Yrjö Leino, bez ukazania ich istotnego wpływu na politykę Finlandii wnosi niewielką wartość do treści książki. Uwaga ta nabiera na znaczeniu, gdy przytoczymy stwierdzenie Rentoli, według którego Y. Leino został usunięty z Komunistycznej Partii Finlandii w momencie, kiedy ważyły się losy przyszłego kursu polityki zagranicznej Finlandii. Miał zatem Y. Leino nie wywrzeć znaczącego wpływu na losy swego państwa. Równie nieuzasadnione jest uwzględnienie biogramu Andrieja Żdanowa, członka Politbiura i szefa Alianckiej Komisji Kontroli, zanim nawiązał on kontakty z fińskimi politykami. Identyczny zarzut należy wysunąć odnośnie do przywołanych informacji o Dywizji Żdanowskiej, która po śmierci A. Żdanowa służyła na Kubie, a potem w Afganistanie.

Skupienie się w minimalnym stopniu na zagadnieniach *stricto* militarnych wyraźnie potwierdza część traktującą o wojnie zimowej, w której Rentola uwypuklił zagadnienie związane z alianckimi planami zatrzymania eksportu szwedzkiej rudy żelaza do Trzeciej Rzeszy, jak również zajęciem przez oddziały kanadyjskie bogatego w nikiel fińskiego wówczas regionu Petsamo (Pieczengi). Powodzenie tych akcji, zwłaszcza ostatniej, utworzyłoby przewagę strategiczną aliantów, zagrażając jednocześnie Murmańskowi, Archangielskowi oraz Leningradowi. Niestety, w nawiązaniu do przedstawionych planów pewien niedosyt budzić może niewykorzystanie przez Autora monografii opracowania pióra François Kersaudy'ego *Stratégies et Norvège. Les jeux de la guerre et du hasard* (Paryż 1977), w którym francuski historyk z niezwykłą pieczołowitością przedstawił trudny dla aliantów okres prób realizacji wymienionych działań w Szwecji oraz Finlandii. Niewątpliwie sięgnięcie do niniejszego opracowania z jednej strony nadałoby omawianemu wątkowi szerszy kontekst międzynarodowy, z drugiej zaś ukazałoby politykę USA wobec Finlandii w nieco innym świetle, niż nakreślił to fiński badacz. Ustalenia F. Kersaudy'ego potwierdzają, że nie tylko Stany Zjednoczone prowadziły

¹ B. Szordyowska, *Historia Finlandii*, Warszawa 2011, s. 316.

absurdalną politykę wobec Finlandii, co zdołał udowodnić również Rentola, ale także to, że dorównywały im w tych działaniach zarówno Francja, jak i Wielka Brytania.

Autor *Finlandii kontra Stalin...* szczególną rolę przypisał działalności wywiadów fińskiego oraz radzieckiego, kreśląc niezwykle interesującą rolę służb specjalnych w stosunkach między Finlandią a ZSRR. Ciekawe, jak stwierdził Rentola, że radziecki wywiad w Finlandii znajdował się na początku drugiej wojny światowej w fatalnej kondycji. Nacechowane ideologią wiadomości na temat Finlandii, które pozyskiwali wówczas radzieccy szpiegowie, w niezwykle szerokim zakresie zniekształcały obraz wysokiego poziomu zdolności obronnych tego państwa, wpływając tym samym na ogromne straty wojsk radzieckich w wojnie zimowej. Pytanie o to, czy zaskoczenie Finów ich skuteczną defensywą, a tym samym przecenienie możliwości ofensywnych Armii Czerwonej wynikało ze słabości fińskich służb wywiadowczych, fiński badacz pozostawił bez odpowiedzi.

O wiele istotniejszym mankamentem omawianej publikacji wydaje się wskazanie absurdu czynnika mającego wpłynąć zdaniem Rentoli na podjęcie decyzji o wymordowaniu polskich oficerów w lesie katyńskim. Fiński badacz słusznie przytoczył w tym kontekście stanowisko Ławrientija Berii uzasadniającego, że każdy z uwolnionych polskich oficerów miał wystąpić w przyszłości przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Z kolei argument o chęci stworzenia miejsca dla jeńców fińskich w Katyniu poprzez popełnienie zbrodni na polskich oficerach wydaje się irracjonalny.

Zdaniem niżej podpisanego recenzenta dwa ostatnie rozdziały stanowią najlepszą część publikacji Rentoli. Fiński historyk próbował ukazać w nich szerszy wymiar zimnej wojny wybiegający poza lokalny obszar. Autor dowiódł m.in., że niepowodzenia Sowietów w tym konflikcie miały uniemożliwić ZSRR obalenie zachodniego kapitalizmu przy wykorzystaniu rozprzestrzeniania się rewolucji. Ponadto, powołując się na opinię generała Edmunda Ironside'a, fiński badacz nie wykluczył, że niepowodzenia militarne w wojnie z Finlandią, które potęgowały radzieckie trudności logistyczne, mogły, w połączeniu z utratą bądź znaczącym ograniczeniem dostaw ropy naftowej z Baku, doprowadzić do ogólnego załamania militarnego, przemysłowego, a także rolniczego ZSRR.

Niezwykle zajmująca jest również próba ukazania przez Rentolę położenia Finlandii poprzez poszukiwanie związków tego kraju z sytuacją, w której znalazły się inne państwa objęte radziecką strefą wpływów, m.in. Rumunia, Czechosłowacja oraz Polska, a także dążące do uniknięcia sowieckiego zagrożenia, a więc Jugosławia, Włochy, a także Grecja.

Zasadność przywołania *casusu* Rumunii wynika z faktu, że państwo to, podobnie jak Finlandia, podczas drugiej wojny światowej przez długi czas trwało w sojuszu z Trzecią Rzeszą. Rumunia wzbudziła spore

zaciekawienie fińskich władz państwowych, które z dużym zainteresowaniem śledziły rozmowy rumuńskich dygnitarzy z sowieckimi reprezentantami, próbując jednocześnie wysondować metody postępowania tych ostatnich. W nawiązaniu do Czechosłowacji istotną rolę w tym przypadku odegrała presja Moskwy wywierana na Edwardzie Beneszu, który po zamachu komunistycznym, w obawie o interwencję wojsk radzieckich, zrzekł się sprawowania urzędu na rzecz Klemensa Gottwalda. Defenestracja ministra spraw zagranicznych Jana Masaryka, uchwalenie nowej konstytucji oraz sfałszowane wybory potwierdzały nowy kierunek obrany przez Czechosłowację. Finowie monitorowali inspirowane przez komunistów wydarzenia w Czechosłowacji, ale podobnego scenariusza nie zakładali we własnym kraju. Rentola krótko, aczkolwiek dosadnie wyjaśnił to stanowisko, przytaczając słowa J.K. Paasikiviego, który stwierdził: „Nie jesteśmy Czechami” (s. 150). W pewnym stopniu cytaty ten odzwierciedla postawę Finlandii w stosunku do ZSRR, która podczas prezydentury J.K. Paasikiviego polegała na podporządkowaniu się Rosji radzieckiej przy zachowaniu znacznie większej niezależności niż europejskie demoludy.

W nawiązaniu do Jugosławii uwzględniony w publikacji niedokończony wątek tego kraju może nie w pełni satysfakcjonować czytelnika. Fiński Autor stwierdził bowiem, że trudno jest według niego ocenić, czy wyłamanie się tego państwa spod kurateli ZSRR wpłynęło zasadniczo na położenie Finlandii w zimnowojennej rzeczywistości, tj. na jej ograniczoną niezależność. Rentola wziął pod uwagę to, że ewentualna zbyt duża presja wywierana przez ZSRR na Finlandię mogła wywołać obawy Stalina o całkowite wyemancypowanie się nordyckiego państwa spod radzieckich wpływów, tak jak miało to miejsce w przypadku Jugosławii. Kwestia ta stanowi postulat badawczy, którego spełnienie wymaga zbadania zasobów zamkniętych dziś dla większości obcokrajowców rosyjskich archiwów.

Natomiast fiński historyk zdołał ustalić, że w przypadku Włoch, w których wygasł ruch komunistyczny, a także Grecji, w której partia komunistyczna zaczęła w marcu 1948 r. otrzymywać z Moskwy sygnały o tym, że powinna dążyć do zakończenia wojny domowej, takie oddziaływanie na Finlandię miało miejsce. Inna rzecz, że w wywodzie dotyczącym wpływu sytuacji w europejskich państwach na położenie Finlandii zabrakło u Rentoli wzięcia pod uwagę Szwecji, która po zakończeniu drugiej wojny światowej pozostała państwem neutralnym. Oznacza to, że nie licząc 198-kilometrowej granicy z Norwegią będącą od 1949 r. członkiem NATO, ZSRR w zasadzie zostało oddzielone na północy Europy od Zachodu dwoma państwami buforowymi – Finlandią oraz Szwecją. To, jaką rolę odegrała dodatkowa szwedzka bariera w podjęciu przez Stalina

decyzji o niewłączaniu Finlandii do kolejnych demoludów, powinno stać się elementem rozważań w omawianej publikacji.

Pozostając przy zagadnieniu Szwecji, Rentola uznał, że fińska postawa wobec Rosji radzieckiej wywodziła się z XVII w., a więc z czasów, gdy Finlandia stanowiła część państwa szwedzkiego, w którym o władzę rywalizowały dwie frakcje polityczne: „kapeluszy” oraz „czapek”. Pierwsza z nich dążyła do odzyskania utraconych na rzecz Rosji ziem, druga zaś opowiadała się za polityką ugodową. Druga z wymienionych opcji miała zatem być wykorzystywana przez fińskich polityków w konfrontacji z radzieckimi komunistami. Interesujące jest również spostrzeżenie Autora monografii mówiące o tym, że Finlandia nie należała do demoludów, pomimo obecnego w niej większego niż w Polsce czy na Węgrzech poparcia dla komunizmu. Według Rentoli Stalin nie wykluczał uczynienia z Finlandii państwa o ustroju demokracji ludowej, przy czym jej dalszy los zależeć miał od rozwoju sytuacji w kolejnych latach. Fiński badacz i tym razem dodał, że ostateczne potwierdzenie lub zanegowanie tej tezy ma się dokonać po uzyskaniu dostępu do rosyjskich archiwaliów.

Z kolei konotacje Finlandii z Polską łączą się z relatywnie w niewielkim stopniu znanym zaangażowaniem Stanów Zjednoczonych w stosunkach fińsko-radzieckich, który Rentola uwypuklił. Oficjalnie podczas drugiej wojny światowej USA miały pełnić drugoplanową rolę w dyskusjach nad przyszłością Finlandii. Prawdą jest natomiast, że Stany Zjednoczone wykazywały na tym polu sporą aktywność, zabiegając o utrzymanie niepodległej Finlandii, przy czym pozostającej w dobrych relacjach z ZSRR, a w dodatku ze wzmocnioną demokracją. Taki scenariusz miał się zrealizować, jeśli pozwoliłyby na to warunki gospodarcze i militarne zawartego w przyszłości pokoju. Status Finlandii był więc poniekąd nowatorskim i eksperymentalnym rozwiązaniem zmierzającym do pozostawienia w radzieckiej strefie wpływów państwa z mniej bądź bardziej rozwiniętym systemem demokratycznym. Jak dowiódł fiński historyk, nie amerykańskie stanowisko, lecz większe zaangażowanie się Stalina w rozwiązanie kwestii Polski wpłynęło na korzystniejsze w porównaniu do demoludów rozstrzygnięcie problemu Finlandii.

Wpływów obcych państw na Finlandię nordycki badacz poszukiwał również poza Europą. Odnosząc się do wojny koreańskiej, stwierdził, że miała ona w opinii Stalina rozszerzyć się na kontynent europejski, a następnie wywołać jeszcze trwalsze zacieśnienie stosunków Finlandii ze Związkiem Radzieckim. Z tychże względów przy badaniu fińskiego potencjału militarnego, który przekroczył ustalenia traktatu paryskiego zawartego między ZSRR a Finlandią 10 lutego 1947 r., radzieckie władze państwowe miały w opinii Rentoli postrzegać swojego nordyckiego sąsiada nie jako wroga, lecz sprzymierzeńca. W tym miejscu należy podkreślić,

że jedynie przy omawianiu problemu zbrojeń Autor recenzowanego opracowania pokusił się o poruszenie zagadnienia gospodarczego, pisząc, że Finlandia sprowadzała ze Szwecji rudę żelaza na potrzeby przemysłu militarnego. Tymczasem kwestie gospodarcze odgrywały w stosunkach fińsko-radzieckich większą rolę. Po zakończeniu drugiej wojny światowej Finlandia pomimo odrzucenia Planu Marshalla otrzymała od Zachodu środki finansowe, które spożytkowała m.in. na spłatę reparacji wojennych na rzecz ZSRR. Ponadto zachodni kapitał został wykorzystany na rozwój fińskiego przemysłu oraz eksportu. Jest to tym bardziej istotny fakt, że Finlandia, spłacając nadmienione reparacje w postaci towarów, zdołała zdobyć dość silną pozycję na rynku Rosji radzieckiej², zacieśniając w ten sposób stosunki z tym państwem.

Reasumując, należy stwierdzić, że kilka niewielkich mankamentów recenzowanej monografii nie obniża jej wartości poznawczej. Rentola przedstawił w swojej publikacji sporo interesujących spostrzeżeń stawiających z pozoru znane w historiografii zagadnienie w nowym i intrygującym świetle. Cenna jest zwłaszcza analiza sytuacji Finlandii na tle demoludów oraz państw zachodnich walczących u progu zimnej wojny z komunistycznym zagrożeniem ukazana oczami Stalina. Prezentowana tematyka, nie będąc w pełni zanalizowaną, daje solidną podstawę do dalszych, bardziej szczegółowych badań mających szansę realizacji przy wykorzystaniu niedostępnych dziś archiwaliów rosyjskich.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Studies (Opracowania)

Szordykowska B., *Historia Finlandii*, Warszawa 2011.

Klinge M., *Krótką historia Finlandii*, Helsinki 1997.

Jordan Siemianowski

(University of Szczecin, Poland)

<https://orcid.org/0000-0001-9276-366X>

e-mail: jordan.siemianowski@usz.edu.pl

² M. Klinge, *Krótką historia Finlandii*, Helsinki 1997, s. 143, 145.

PUBLICATION INFO				
			 UNIWERSYTET MIŁOŚCI KURIOZÓW	e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060
				
THE AUTHOR'S ADDRESS: Jordan Siemianowski, the Historical Institute of the University of Szczecin, 71-79 Krakowska Street, Szczecin 71-017, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Statutory Research of the Historical Institute of the University of Szczecin				
SUBMITTED: 2025.03.15		ACCEPTED: 2025.07.31		PUBLISHED ONLINE: 2025.10.31
				
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh			EDITORIAL COMMITTEE e-mail: reshistorica@umcs.pl	
 DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS				

